

КИМ
ВІДРОДЖЕНИЙ
СЕВАСТОПОЛЬ

445 МЕТРІВ
НАД РІВНЕМ
САМОТНОСТІ

КРИМСЬКА
СВІТЛИЦЯ

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА
УКРАЇНСЬКА
ГАЗЕТА

№ 39
28.09.2018

www.svitlytsia.in.ua

КРИХКІСТЬ СТАБІЛЬНОСТІ

Що активніше Кремль «інтегрує» Крим, то сильніше півострів опирається цьому. Такі висновки результатів роботи нинішнього «керівництва» півострова. Попри солідні фінансові вливання в Крим з бюджету РФ на півострові виникають нові й загострюються старі проблеми: водні, екологічні, транспортні, продовольчі, соціальні... Здавалося б це муило стимулювати невдоволення серед місцевого населення, однак кримчани на диво пасивні. Чому? Існують різні пояснення цьому, проте причина тут не одна.

ЯРОСЛАВ САМОВИДЕЦЬ

Суспільна глухонімота в Криму видається досить дивною, адже в порівнянні з народами інших «братніх» республік РФ мешканців півострова наділили особливими правами. Кримчан навіть охрестили «народом Криму» і надали їм право на самовизначення, що категорично заборонено іншим, передусім чеченцям і татарам.

Відсутність протестних настроїв на півострові може вказувати або на проросійську позицію його мешканців, які разом з іншими «співгромадянами» ладні терпіти всі негаразди, або на придушення будь-яких проявів незго-

ТОЧКА ЗОРУ

ФОТО З ВІДКРИТІХ ДЖЕРЕЛ

ди з політикою Кремля на півострові. Думається, тут мають місце обидва фактори.

Соціальну напругу в Криму сьогодні стримують кілька чинників: місцеві чиновники, бюджетники і проросійське населення. Кримські чиновники бук-

вально відповідають за ситуацію на півострові. Вони зобов'язані регулювати всі процеси в регіоні не тільки тому, що їм за це платять, а й через відсутність іншого вибору. В Україні вони злочинці, в цивілізованих країнах – небажані персони, тому й змушені дово-

дити господарям Кремля, що вони ще на щось здатні і потрібні.

Через неспроможність належно вести бізнес на санкційній території основним джерелом заробітку в Криму стали бюджетні установи. Брак робочих місць істотно ускладнює життя людям.

Бюджетні установи стали вигідним інструментом приборкування і керування народними масами. Тому задля збереження робочого місця людина змушена стати покірною.

Що ж до проросійського населення Криму, то досить показово тут є реакція на події в Україні кінця 2013 – початку 2014 рр.: замість того, щоб принаймні визнати свою помилку про хибний вибір президента Януковича, який фактично завдяки старанням проросійського населення прийшов до влади, ці люди прийняли рішення втекти від відповідальності і, так би мовити, перевдягнулися в підкинуту через огорожу кукла. Своєю співучастю в анексії Криму вони намагалися відректися від безладу, створеного їхніми ж руками. Тому чекати на тверезу оцінку ситуації з боку цих людей – невдячна справа.

Проте ситуація на півострові не однозначна і така соціальна структура дуже слабка. Вчорашня симпатія до РФ в кримському середовищі швидко змінюється сьогоднішньою антипатією. Невдоволених російською дійсністю стає дедалі більше. Переважно в соціальних мережах і зі зрозумілих причин люди анонімно говорять про проблеми півострова. Вони ностальгують за доокупаційним життям, де вони мали СВОБОДУ. А тепер? Навіть ті, хто ще вчора хотіли в ССРСР, зрозуміли, що запропонований їм ССРСР зовсім не американський.

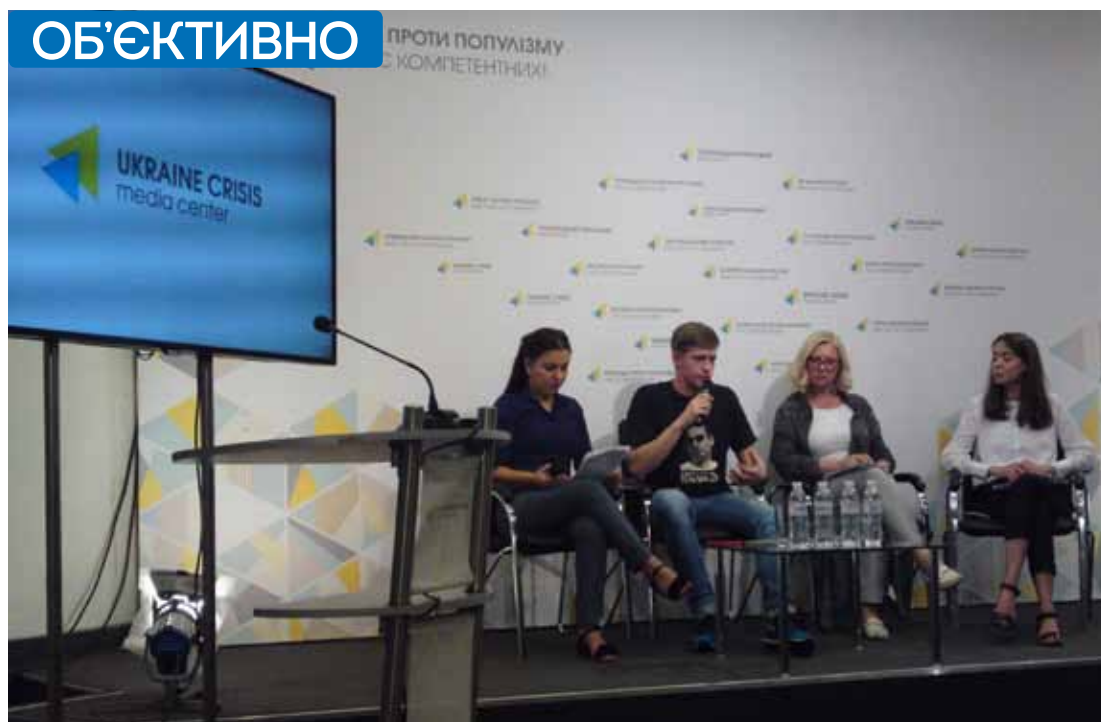

ФОТО ЗВІСЯРИТІХ ДЖЕПЕН

МІЖНАРОДНИЙ МОНІТОРИНГ

19 вересня з Криму повернулися учасники міжнародної моніторингової місії з прав людини. Цього ж дня у Ukraine Crisis Media Center (Київ) за результатами робочої поїздки проведено брифінг. Це резонансна подія і не можна сказати, що вона пройшла без належної уваги медійної спільноти. Резонансність події ще й у тому, що це вже третій виїзд правозахисників до Криму за 4,5 роки окупації.

**ОЛЕКСАНДР
ЯРОШЕВСЬКИЙ**

Як зазначено в прес-релізі, «моніторинговий візит правозахисників до окупованого Криму відбувся з 14 по 18 вересня, у ньому взяли участь представники Будинків прав людини з Азербайджану, Білорусі та України. У фокусі... проблеми зі свободою слова, мирних зібрань та об'єднань, а також переслідування правозахисників і громадських активістів у Криму. Поїздку організував київський

Центр інформації про права людини, підтримав Фонд Домів прав людини (Осло, Норвегія) і організація People in Need (Прага, Чехія).»

Свідчення місіонерів насправді вразили. За оцінкою самих учасників місії, частину їхнього кримського досвіду не вимовити словами. Поперше, не виключалася можливість як зриву місії, так і небезпек її перебігу. Але, після затримки на адмінкордоні, учасники все ж потрапили на окуповану територію, де провели два десятки зустрічей з півсотнею громадян України в Криму. Як зауважила представниця Білорусі, було враження, що російські прикордонники силілися з'ясувати, чи журналісти ми. Впевнившись, що ми не журналісти – пропустили.

За словами правозахисників, у Криму вражає кількість нав'язливої наглядної інформації про «терористичні загрози». На їхню думку, це – створення відповідної атмосфери заради виправдання репресій окупантів проти людей, що мають сміливість не приховувати власної думки.

Друге, на чому наголошено під час брифінгу, – це яскрава

консолідація кримськотатарської спільноти. На відміну від кримськотатарської спільноти, в українській здебільшого кожна родина залишається зі своїм горем сам-на-сам. Ведуча заходу наголосила на тому, що на часі надання таким сім'ям допомоги від Української держави.

З метою безпеки громадян, які проживають на окупованій території, учасники місії не назвали жодного імені респондента чи місця його проживання. У звіті, який буде опубліковано після розшифрування і належного опрацювання інформації, особистих даних кримчан буде мінімум.

Правозахисники особливо наголосили на необхідності спрощення процедури відвідання окупованої території іноземними правозахисниками з території України, і висловили впевненість, що й надалі проводитимуть роботу у цьому напрямі. Як-не-як, а відповідний аналіз без сумніву буде й у спецслужбах країни-агресора. І лише час покаже, чи можливими будуть в майбутньому подібні проекти, які є вельми змістовними і вкрай потрібними як для української, так і світової спільноти.

ДАЙДЖЕСТ

ОКУПАНТИ ЗНЯЛИ РЕЖИМ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ В АРМЯНСЬКУ

23 вересня о 15:00 в Армянську було знято режим надзвичайного стану (НС), впроваджений через перевищення концентрації шкідливих речовин у повітрі. За словами «міністерства надзвичайних ситуацій республіки Крим» Сергія Шахова, таке рішення було прийнято 21 вересня під час засідання «комісії із запобігання та ліквідації НС і забезпечення пожежної безпеки адміністрації Армянська», котра порекомендувала «голови міста» скасувати режим НС. Тоді ж було зазначено, що дітей, евакуйованих раніше до санаторіїв, почнуть повертати додому 24-25 вересня. За словами «керівника міжрегіонального управління Росспоживнагляду» Наталі Пеньковської, в Армянську та околицях з 16 вересня «не зареєстровано перевищення максимальних разових концентрацій забруднюючих речовин».

Разом з тим до центральної міської лікарні по медичну допомогу звернулися 5 людей, серед них 2 дитини; в них було діагностовано «алергічний фарингіт» і «алергічний дерматит», при цьому двох дорослих і одну дитину ушпиталили. На підстанцію швидкої медичної допомоги Армянська надійшло 69 викликів. 20 вересня фахівці «міністерства», відправлені до Армянська для надання консультативної допомоги та медичних оглядів, назвали причиною погіршення здоров'я мешканців міста «стрес і загострення хронічних захворювань через настання осені».

«УРЯД» СЕВАСТОПОЛЯ ЗНІС МАЙЖЕ ГОТОВИЙ СПОРТИВНИЙ ОБ'ЄКТ «З УКРАЇНСЬКИХ ЧАСІВ»

21 вересня у Заміській балці Севастополя розпочався демонтаж будівлі льодового палацу, спорудження якої розпочалося у квітні 2012 р. в рамках державної програми «Хокей України». На фінансування будівництва 2-поверхової будівлі з льодовим полем і трибунами на 450 посадкових місць передбачалося надання з державного бюджету близько 40 млн гривень, однак виникли проблеми з фінансуванням. Наразі на місці довгобуду планується спорудження нового спортивного об'єкта. За словами «президента Федерації хокею Севастополя», експедатата ВР України Вадима Колесніченка, льодовий палац із двома пневмокаркасними катками для занять хокеїстів і фігуристів був практично готовий і мав запрацювати цього року, однак інвестор не зустрів підтримки з боку «керівництва» міста і виявив бажання згорнути бізнес.

ДВА КОРАБЛІ ВМС ЗСУ ПРОЙШЛИ КЕРЧЕНСЬКОЮ ПРОТОКОЮ ДО АЗОВСЬКОГО МОРЯ, ДЕ СТАНУТЬ ОСНОВОЮ НОВОЇ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОЇ БАЗИ

23 вересня два кораблі ВМС ЗСУ – пошуково-рятувальне судно А500 «Донбас» та морський буксир А830 «Корець» – пройшли до Азовського моря Керченською протокою по під незаконно спорудженим окупантами «Кримським мостом» у супроводі двох патрульних кораблів берегової охорони ФСБ РФ, які на безпечній відстані вели українські судна від Севастополя. Обидва кораблі вийшли 20 вересня з Західної військово-морської бази ВМСУ в Одесі у напрямку Бердянська, де мають стати основою новоствореної військово-морської бази українського флоту на Азовському морі.

ЗАПОВІДНИКАМИ ПІВОСТРОВА ТЕПЕР КЕРУВАТИМУТЬ З МОСКВИ

Голова уряду держави-окупанта Дмитро Медведєв підписав постанову про створення на території анексованого Криму «особливо охоронюваних природних територій (ООПТ) федерального значення». «Федеральний статус» отримали 5 природних заповідників – Казантипський, Карадазький, Лебедині острови, Опуцький, Ятинський гірсько-лісовий, а також Кримський національний парк та два заказники – Каркінітський і Мале філофорне море. За словами міністра природних ресурсів та екології РФ Дмитра Кобилкіна, переведення кримських заповідників у «федеральне підпорядкування» дозволить збільшити фінансування і створить додаткові можливості для підтримки режиму особливої охорони.

ДЕФІЦИТ БЮДЖЕТУ КРИМУ СКЛАВ МАЙЖЕ 880 МІЛЬЙОНІВ ГРИВЕНЬ

Обсяг прибутків бюджету окупованого Криму збільшено на 1 млрд 293 млн рублів (понад 517 млн гривень), однак він досі залишається дефіцитним на 2 млрд 191 млн рублів (~876,4 млн гривень). За словами кримського «міністра фінансів» Ірини Ківіко, збільшення прибуткової частини бюджету планується за рахунок збільшення обсягу податкових і неподаткових прибутків у сумі 14,5 млн рублів (~5,8 млн гривень) і обсягу безоплатних надходжень з бюджету країни-окупанта на суму 1 млрд 278 млн рублів (понад 510 млн гривень). За словами «міністра», джерелом фінансування дефіциту є продаж акцій, які належать «республіці Крим», і залишки власних коштів бюджету на суму 96,6 млн рублів (понад 38,6 млн гривень).

ВІДМІННІСТЬ ВІД РОСІЙСЬКОГО

Три тюркські народи з різною історією, різним походженням, різним національним менталітетом, різним економічним становищем, але проживають поруч, на Волзі: Татарстан, Башкортостан і Чувашія.

ВАЛЕРІЙ ВЕРХОВСЬКИЙ

Республіка Чувашія одна з небагатьох автономій РФ, де корінне населення не в меншості. У ній чувашів дві третини, і навіть у столиці, Чебоксарах, їх 58%. Із середньою освітою рідною мовою все гаразд – майже в 600 школах навчання ведеться чуваською, ще у 450 ця мова викладається як навчальний предмет.

У Башкортостані титульна національність і справді лише титульна: татар там 22%, росіян 35%, а башкирів – 28%; у столиці республіки Уфі їх взагалі 17%. Проте 900 башкиромовних шкіл і 1400 з башкирською як предметом не дають підстав казати про занепад.

Татарстан на хвилі «параду суверенітетів» початку 1990-х проголосив незалежність від Російської Федерації, але в складі СРСР, зі статусом учасника союзного договору. Але «нерушимого» незабаром не стало, тому московський Кремль пішов на компроміс із казанським кремлем, за-

АВТОНОМІЇ

Мечеть Кул-Шаріф в Казані

вдяки чому всі дев'яності роки ця республіка мала особливий статус, поки його не скасували у 2001 році. Татар у республіці, що називається на честь цього народу, лише половина – два мільйони з чотирьох. А в цілому в РФ за межами Татарстану мешкає ще три мільйони татар.

У Татарстані видобувають 35 млн. тонн нафти на рік (ще

15 млн. тонн додає Башкортостан), ці дві республіки мають розвинене машинобудування та потужне сільське господарство.

В Татарстані можна отримати не лише середню освіту татарською мовою: у 15 університетах республіки з 22 можна отримати вищу освіту татарською мовою. Та не все так безхмарно: у 2017 році особисто Пу-

Чуваська вишивка

тін почав боротися за дотримання прав російськомовних уже не тільки в країнах «близького зарубіжжя», а й у середині самої Росії і дав розпорядження провести прокурорську перевірку з цього питання. Ішлося про те, щоб росіяни, котрі мешкають у межах національних автономій отримали можливість не вивчати мови народів, на землі яких поселилися. З цього приводу виділилося дві полярні точки зору: 1) російська мова обов'язкова для вивчення, а мова корінного населення республіки вивчається лише факультативно, за бажанням; 2) усе населення автономної республіки має знати мову, яка в цій республіці є другою державною, тобто «мову, відмінну від російської», як сформульовано у законодавстві РФ.

Наприклад, за російським законом єдиний державний іспит здавати необхідно виключно російською мовою, що ускладнює подальше навчання для молоді, яка навчалася на «відмінній від російської» мові; це сприяє русифікації, а отже й уніфікації населення РФ.

Парламент Татарстану спершу висловлювався за рівний статус двох офіційних мов республіки, але в листопаді минулого року різко «змінився у серці своїм» і прийняв рішення про обов'язковість вивчення татарської мови в школах. У доповіді прокурора автономії Ільдуса Нафікова було зазначено, що навіть за умов добровільності, факультативно та за письмової згоди обох батьків татарську мову слід викладати не більше, ніж два уроки на тиждень.

ХМІЛЬ КРИМСЬКОГО ПРОЩАННЯ

МАКСИМ ДУБОВ'ЯЗ

У ностальгії за покинутим Кримом плекаємо ми й кримські дрібнички, аби втримати в пам'яті те, що набуває все більше щемливих нот. У дрібницях – розмаїття спогадів. Так живописець відтворює на полотні зелену галюву без відверто зеленої фарби, але через гармонію інших фарб. Або створює враження сліпучо-білого через гру блакитних і рожевих, жовтавих дрібничок-мазків.

А ще ми можемо вважати щось питома кримське загальним і на-

ЖИВИЙ ЛЕКСИКОН

ФОТО З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ

впаки – загальне вважати локальним, кримським, нашим. От, скажімо, слово «хоп». Частенько в Криму воно замінює «бувай», «пішов» у значенні «я йду, хай щастить». Але звідки те «хоп»?

Ми, заселяючи знелюднілий півострів, його степи, ліси і гори, не все привезли із собою, щось за своїли й кримське: спосіб хазяйну-

вання, дбайливу увагу до води й дерев через тонку вразливість півострівної природи... А це – слова.

Чи було те коротке прощання в кримському побуті, коли з його природного населення залишилися ледь не одиниці? Може, й було у вузькому колі місцевих, що попри офіційну відкритість зберігало все ж певну герметичність: щось назо-

вні, а щось, ніби незначуще, тільки серед своїх. Тож не знаємо.

У широкий ужиток слівце ввійшло з поверненням кримських татар. Через піввікову прірву відсутності спадкоємності не знаємо, повернулося це слово до свого Криму, чи було запозичене в тих, серед кого довелося оселятися вигнанцям. Може узбецьке? Але узбецькою «хоп» це... «хміль». Отже варто шукати джерело десь інде.

Після розмов на цю тему з друзями-кримськими татарами, з'ясувалося, що для них воно означає скоріше «бувай», «нехай» або «годиться». І взагалі це радше вигук. Таким чином, можна припустити, що це слово бере свій початок з якогось сленгу.

Цій версії є підтвердження і в писемних текстах. Так, у книзі російського письменника М.Зайцева «Жорсткий контакт» це сло-

во зустрічається в мові московських гопників: «Хоп?»: «Втямив?» – «Хоп!»: «Егеж!»...

Я чув слівце це у Криму часто від мого приятеля-поета, який увійшов у журналістику з ланів радгоспу, де, попри освіту іхтіолога, багато років був «простим» робочим. Звідти й приніс це слово, тобто із середовища, де були різні люди, здебільшого селяни з Таракташу, і хтозна, звідки вони взяли те слово...

А може все простіше, і розгадка криється у варіантах вимови звуків? Як-от: «Хельсінки» – «Гельсінки», «Гейне» – «Гайне», «Хемінгвей» – «Гемінгвей»? Та для чого шукати десь, адже є і наше рідне «гоп»: «не кажи гоп, поки не перескочиш!». Думається, це все ж вигук, а не самостійне слово: «все», «скінчено», «я це зробив».

Тож просто – хоп!

КИМ ВІДРОДЖЕНИЙ СЕВАСТОПОЛЬ

6 вересня популярний російський блогер Ілля Варламов оприлюднив розлогий матеріал під іронічною назвою «Вы только посмотрите, до чего х**лы довели русский Севастополь!», у якому змалював «українську розруху російського міста-героя» за період його окупації РФ. «Чимало севастопольців розповідали мені про жадливіх українців, які все розвалили і розікрали. Вони переконували, що зараз нарешті наведуть лад і все буде добре, що Росія – це порядок. Я тоді дивився на них скептично – але хто я такий, щоб забирати в людеї мрію? Тому я просто чекав. Багатира Мєняйла (перший окупаційний «губернатор» Севастополя – авт.) вистачило лише на те, щоб знести одну незаконно збудовану 16-поверхівку. На цьому дива скінчилися, і люди продовжили «пиляти» гроші. У 2016 р. стало зрозуміло, що не змінилося анічогісінько: як крали, так і крадуть, причому та ж безпринципна навалоч. Помінялися таблички на кабінетах, герби, паспорти, але суть залишилася тією ж. Мрія вмерла. Сьогодні 2018 рік, але чиновники продовжують розповідати про жадливіх х**лів, які все продали, роздербанили і зас**ли», – написав він.

СЕРГІЙ КОНАШЕВИЧ

Наприкінці липня ц.р. підконтрольна окупантам інформаційна агенція «Кримінформ» запустила спеціальний проект до річниці відновлення Севастополя після руйнацій 2-ї світової війни «З руїн відроджений». У рамках проекту було підготовано відеоінтерв'ю, панорамні зйомки, підбірки архівних фотографій і документів.

Крім вислову чи то Нахімова, чи то Потьомкіна («Хто володіє Севастополем, той володіє Кримом, а хто володіє Кримом – той володіє Чорним морем»), у «Кримінформі» цитують видану Йосипом Сталіним 26 квітня 1944 р., ще до звільнення міста від німецьких військ, постанову «Про від-

МІСТА

новлення головної військово-морської бази Чорноморського флоту в м. Севастополі», згідно з якою до міста було скеровано військових і цивільних будівельників, котрі розчищали Севастополь від завалів, відновлювали пошкоджені комунікації, розмінювали всі об'єкти. Також серед матеріалів наводяться рядки радянського поета Василя Лебедева-Кумача: «Востань из непла, Севастополь, / Герой, прославленный навек! / Твой каждый уцелевший тополь / Взлелеет русский человек». Та чи тільки «русский человек» плекав тополі міста-героя?

У тій же сталінській постанові про відновлення військово-морської бази у Севастополі було зобов'язано скерувати до Севастополя з Києва до 20 травня 1944 р. пересувну електростанцію потужністю 750 квт з паротягом, а також 10 тис. кубометрів круглого лісу Дніпром з перевалкою у Дніпропетровську (сучасний Дніпро). Уже згодом відновлення Севастополя було названо «політичним завданням».

У матеріалах зазначається, що Севастополь перевищив довоєнний рівень за обсягом міського господарства та житлового фонду

в 1954 р. – якраз того року, коли місто у складі Кримської області було передане до УРСР. Ось так і виходить: «каждый уцелевший тополь взлелеял русский человек» – а міський обком Комуністичної партії України 19 лютого 1957 р. повідомив до Центрального комітету про завершення відновлення Севастополя. Хоча стривайте – звідки ж в «городе русской славы» КПУ, якщо він «никогда не передавался Украине», як люблять запевняти російські пропагандисти? Втім, у «Кримінформі» у ці «дрібниці» не вдаються.

Українські моменти Севастополя подаються без будь-якого значення «українськості», а деякі пропускаються взагалі – як-от належність трасту «Севастопольбуд» до Херсонського раднаргоспу, а самого Севастополя, як і загалом Кримської області – до Херсонського економічного адміністративного району УРСР (з червня 1957 р., разом з Миколаївською та Херсонською областями). Саме у 1960-1970-ті рр. було завершено відновлення та/або реставрацію Графської пристані (технічні роботи з її благоустрою провели місцеві будівничі у 1945-1946 рр.), експозиційної зали Панорами, Пам'ятника затопленим кораблям (перші масштабні реставраційні роботи було проведено у 1960-х рр., у 1969 р. пам'ятник було розміщено на гербі міста; подальші реставрації відбувалися у 1980-х

і 2003-му рр.), Художнього музею ім. Крошицького, Палацу піонерів, готелю «Севастополь», будівлі Інституту біології південних морів та Акваріуму тощо.

Ясна річ, кримським ЗМІ невідгідно згадувати, що серед запрошених до Кремля на церемонію передачі Криму до України був голова виконкому Севастопольської міської ради Сергій Сосницький, котрий на сесії міськради 14 травня 1954 р. доповів: «Трудящі Севастополя, як і всі трудящі Української Республіки, щодня досягають нових трудових перемог». На початку 1957 р. в україномовному виданні «Радянський Крим» з'явилася нотатка Сосницького «Більше жител для трудящих міста-героя», в якій повідомлялося, що у 1949-1955 рр. цивільні та моряки отримали близько 324 тисяч кв. м. житлової площі.

14 червня 1958 р. новий голова міськвиконкому С. Кірсанов, вітаючи севастопольців зі 175-річчям міста, заявив, що ЦК КП України та уряд УРСР «роблять все для того, щоб ще швидше розвивався Севастополь, щоб ще щасливіше і культурніше жили трудящі міста-героя».

«Радянський Крим» виходив у 1955-1959 рр.; загалом у цій газеті новини з Севастополя подавалися у розділі «По нашій області» (або «В області»). У числі від 1 грудня 1956 р. ідеться: «Три дні тому в Севастополі відкрито великий магазин Українського республіканського гастроному». У цьому ж випуску матеріал «Потреби школи-інтернату» розпочинається абзацом: «В цьому році на Україні відкрилося 50 шкіл-інтернатів. Дві з них – Керченська і Севастопольська – працюють в Криму». У лютому 1957 р. Радіотелеграфне агентство України сповістило про спорудження нових культурно-освітніх закладів в Україні, зокрема будівлі драматичного театру в Севастополі. 9 червня 1957 р. з'явилася світлина матроського клубу в Севастополі з підписом «По містах нашої області». 11 серпня того ж року, коли в СРСР відзначався День будівельника, газета подала фотографію проспекту Нахімова у відбудованому заново Севастополі з коментарем: «Як і по всій нашій великій країні, в Кримській області широко розгорнулось промислове і житлове будівництво». Коментарі, як кажуть, зайві.

Створення першого вищого навчального закладу у Криму припало на часи німецької окупації півострова. Рушієм цього процесу став призначений німецьким командуванням прем'єр-міністром Кримського крайового уряду Сулейман (Матвій) Сулькевич. Як керівник виконавчої влади, 30 серпня 1918 року він видав постанову про створення в Криму Таврійського університету. Рішення Сулькевича ґрунтувалося на ухвалі Таврійських земельних зборів від 2 червня 1918 року «Про організацію в Криму Таврійського університету».

ПЕТРО ВОЛЬВАЧ

У Постанові значилося: «З'ясувавши потреби, відвести у розпорядження Університету необхідні площі земельних угідь із південнобережного крайового лісництва для облаштування гірської кліматичної станції, а з державних земель у приморській степовій смузі – земельну ділянку для створення бальнеологічної станції (бальнеологія – наука про лікувальні властивості мінеральних вод – авт.)». Крім того, в документі було прописано: «Для забезпечення навчального процесу та проведення наукових досліджень уряд надає можливість користуватися крайовими культурно-просвітницькими закладами, а саме: Нікітським садом, Помологічною дослідною станцією у Сімферополі, Отузьким державним садом та Космо-Даміанівським заповідником зі збереженням напряму діяльності цих установ».

14 жовтня 1918 року у Сімферополі в приміщенні Театру таврійського дворянства (нині Російський драмтеатр) при велелюдному зібранні містян та кримської інтелігенції відбулося урочисте відкриття Таврійського університету. Це було справжнє свято не лише для кримчан, але й мешканців усієї Таврійської губернії. Цілком закономірно, що право виголошення вітальної промови від Крайового уряду та Земства надали ініціатору створення цього першого в Криму вишу, Солону Криму.

1919-1920 рр. стали золотою добою історії університету. Саме у цей час заклад зміцнив свою ма-

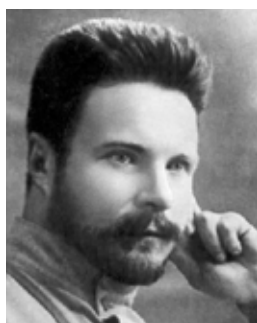

На листівці перша будівля ліворуч – головний корпус університету

ТРІУМФ І ТРАГЕДІЯ ТАВРІЙСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ (ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ СТВОРЕННЯ)

Володимир Вернадський

Михайло Фрунзе

Олександр Байков

теріальну і наукову базу, сформував науковий та педагогічно-викладацький колектив.

Окупація Криму більшовиками і виїзд з врангелівськими військами за кордон великої кількості викладачів та науковців восени 1920 року знекровив університет. Червоний терор проти інтелігенції та врангелівського офіцераства спричинив руйнацію і подальший занепад університету. Проте навіть агресивне більшовицьке керівництво в Криму не наважувалося закрити цей заклад.

Ось як згадує цей період в історії закладу професор Володимир

Обручов, який працював в університеті на кафедрі геології з 1919 по 1921 рік: «Тут відбувається цілковита руйнація університету: відкрили робітничий факультет, у якому напівграмотних навчають арифметиці та іншим наукам з надією підготувати їх для вступу на інші факультети».

Обраний 10 жовтня 1920 року ректором Таврійського університету професор Володимир Вернадський відчайдушно захищав від пограбувань не лише університетське майно, але й помешкання та життя викладачів. Навчальний процес і господарська діяльність

університетських підрозділів зазнали брутального втручання малограмотних комісарів.

Уже наприкінці 1920 року в університеті ліквідували юридичний та історико-філологічний факультети. Ще одне реформування відбулося у 1921 році. На той час в університеті залишилося лише два факультети. Найбільш чисельним був медичний факультет, на якому навчалось понад 700 студентів. На агрономічному факультеті навчалось близько 300 студентів.

12 січня 1921 року В. Вернадський подав заяву про складення ректорських повноважень. Протестний крок ректора підтримала низка професорів, які теж звільнилися з роботи.

У політичній характеристиці академіка В. Вернадського комісар вищих навчальних закладів Криму М. Гасинський писав: «Незважаючи на деякі великі наукові заслуги Вернадського, залишення його в Криму політично недопустиме». В. Вернадський з великою групою колег у

супроводі чекістської охорони 23 лютого 1921 року виїхали потягом до Москви.

Після того, як на вченій раді ректором університету було обрано Олександра Байкова, закладом став опікуватися командував військами України та Криму Михайло Фрунзе. Справа в тому, що перед революцією професор О. Байков та академік В. Короленко врятували студента М. Фрунзе від смертної кари. Майбутній нарком про це добре пам'ятав і як міг намагався захистити університет та викладачів від чекістського свавілля.

Між тим, юридичний факультет Таврійського університету став першою жертвою більшовицького терору. Його ліквідували, створили факультет суспільних наук. Станом на 1921 рік крім цього факультету в університеті залишилися три підрозділи: фізико-математичний, медичний та агрономічний факультети. Вони зберігалися до початку нового навчального 1921-22 року. Але вже 20 лютого 1922 у Таврійському університеті залишилися всього два факультети – медичний та фізико-математичний.

Волонтаристська ліквідація московськими чиновниками агрономічного факультету в Таврійському університеті обурило навіть місцевих урядовців. Президія Кримського виконавчого комітету направила до Раднаркому Російської Федерації листа, у якому зазначалося, що «Постанова Колегії Наркомосвіти від 16 квітня 1922 року про ліквідацію агрономічного факультету є неправильною і підлягає відкликанню, оскільки цей факультет університету є провідним і обслуговує найважливіші галузі кримської економіки». Але партійних керівників у центрі не цікавила думка кримських колег.

З 1921 року Таврійський університет перейменують у Кримський, надавши йому ім'я Михайла Фрунзе. З такою назвою він проіснує до 1925 року. З 1925 року він буде знову переформатований у Кримський педагогічний інститут імені Михайла Фрунзе. У 1972 році Вищу повернуть статус університету і він стане називатися Сімферопольським державним університетом ім. Михайла Фрунзе. У 1999 році закладу повернуть попередню назву Таврійський університет і нададуть ім'я його другого ректора, академіка Володимира Вернадського.

ВІДЛУННЯ КРІЗЬ СТОЛІТТЯ

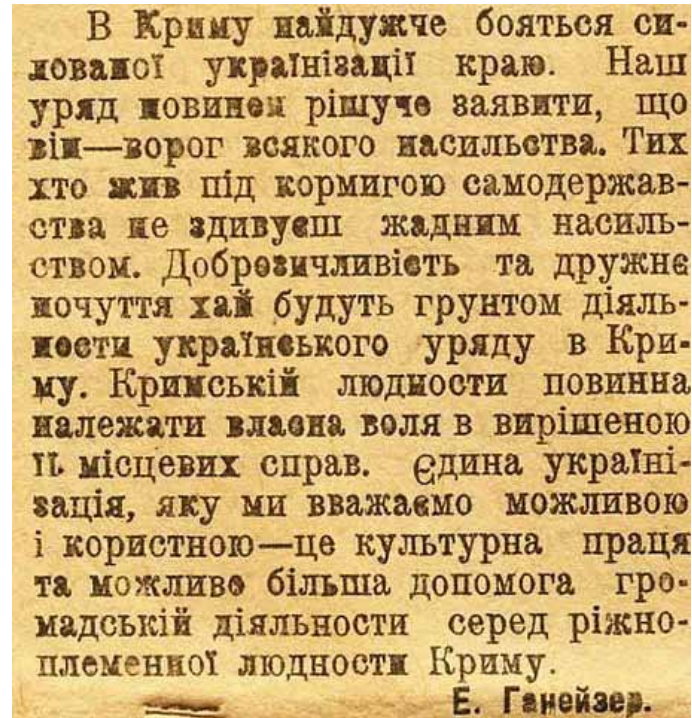
ПОСТАТІ

Лише уявіть собі: у Криму встановлено ворожий до України уряд, який забороняє українську мову у документах і кореспонденції, на що Україна відповідає йому товарною та митною блокадою – і при цьому на півострові видаються три фінансовані українським урядом газети, які ведуть заборонену місцевою владою «українську пропаганду», агітуючи за приєднання півострова до Української держави... Так було століття тому.

СЕРГІЙ КОНАШЕВИЧ

80 років тому, 1 жовтня 1938 р., помер Євген Ганейзер – фундатор однієї з зазначених газет. Кілька деталей його біографії могли б бути дражливими для adeptів «кримнашу»: мало того, що Адольфович, то ще й народився у місті Бендери (5 січня 1862 р.). Парадоксальність ще й у тім, що синові гвардійського офіцера російської армії, що з'явився на світ у Бессарабській губернії в польській шляхетній родині шведського походження, скінчити життєвий шлях випало у Москві.

По закінченні Уманського училища землеробства та садівництва у 1877 р. Євген Ганейзер деякий час був управляючим маєтку, працював на цукровому заводі та будівництві залізниці в Катеринославі (сучасний Дніпро), був податковим інспектором на Кавказі. Скінчив університет у Львові. Наприкінці XIX – на початку XX ст. був членом редакцій російських видань, друкувався у російських і українських часописах. Втім, мав на рахунок і пресу українською мовою –

Євген Ганейзер

«Заклята криниця» під псевдонімом «Хома Брут».

Брав участь у діяльності народовольчих і революційних гуртків, двічі був під слідством. У 1901 р. був виселений з Санкт-Петербурга із забороною на проживання в університетських і фабричних містах і підданий непубличному наглядові. Мешкав у Парижі. Після повернення у 1903 р. оселився в Москві. В роки 1-ї світової війни працював агрономом у Вітебській, а потім у Таврійській губернії, був військовим кореспондентом.

Під час Українських національно-визвольних змагань Ганейзер завідував відділенням відчуження майна в уряді гетьмана Павла

Скоропадського. Особисто привозив з Києва кошти для потреб української преси на півострові, намагався виконувати посередницьку місію в столиці, привізши звітти в якості «приватного проекту» документ про з'єднання Криму з Україною під управлінням намісника гетьмана: ним міг стати очільник Кримського крайового уряду Сулейман (Матвій) Сулькевич, який перетворив би в цьому випадку свій уряд на Раду намісника. Хоча Крайовий уряд був готовий почати перемовини і піти на низку поступок, сам Сулькевич цю ідею відкинув, а згодом розпочав переслідування українських громад. Сам Скоропадський доволі скептично оцінював діяльність свого МЗС у справі українізації Криму: «Міністерство пошло на свій ризик і страх доволі наївну українську агітацію. Якесь молоді люди в українських строях у Ялті та в довколишніх містечках переконували публіку зобитися українцями. Це не мало, звісно, успіху, але й нікому не шкодило».

У 1918-1923 рр. Євген Ганейзер працював страховим агентом, бухгалтером, викладав у школі в Місхорі, по-

тім знов оселився в Москві. Влітку 1918 р. разом з М. Волошиним був членом редакційної колегії сімферопольської газети «Утро юга», яка хоч і публікувала колонки під заголовками «На Україні» або «Украина и Крым», однак уболівала за «возрождение единой неделимой России», але центром «русского міра» бачила Київ. У подібному ключі часом висловлювався і Ганейзер. І тим більше дивно було побажати його нотатку про перспективи приєднання Криму до України, опубліковану в київській газеті «Нова Рада» 1918 р. Подаємо її текст.

УКРАЇНА ТА КРИМ

Питання про приєднання Криму до України майже вирішено, і ми певні, що це рішення дістане однодушне почуття людності як України, так і Криму.

Та й чи могло б бути інакше? Короткий час економічної та митної війни поміж двох країн виявив неможливість державного кордону між ними. Інтереси людності обох країн остільки переплутались,

остільки міцно зв'язані безліччю складних відносин, що розірвання їх могло бути наслідком тільки глибокої помилкової політики.

Сама людність Криму за короткий час його державності зовсім не ставилася до неї серйозно. Серед усіх верств кримського громадянства можна було скоріше помічати гумористичне оцінювання своєї державної самостійності, ніж уважне відношення до неї. Ніхто там не заносився з формою державної самостійності. Зате справи місцевої автономії прихилили до себе громадську увагу безвиключно усіх і захопили всі верстви громадянства. Це зрозуміло. Крим має стільки своєрідних властивостей свого побуту, своєї культури, своєї природи, такий картатий сумішок народів, які складають його людність, що прикладати до його шаблон загальної нівеляції було б найбільшою помилкою [...]

Якщо ми хочемо мати з Криму дружню частину нашої держави, ми повинні дати йому широку місцеву автономію, повинні дати місцевій людності Криму змогу витворити свій лад крайового життя, який забезпечував би вільний роз-

виток і розквіт народів Кримського півострова.

Необхідно мати на оці, що кримський уряд, який витворився, можна сказати, через незалежні обставини, все вважав політичне становище Криму тимчасовим, перехідним. Уряд цей ніде не повставав проти об'єднання з Україною. Правда, серед нього були прихильники турецької орієнтації, але це була мала меншість, що не користувалася ніяким авторитетом ні серед уряду, ні серед мусульманської частини людності, яка найкраще розуміла всю негодність такої орієнтації, не підтриманої навіть урядом Туреччини.

Кримський крайовий уряд, як я мав нагоду дізнатись на місці, не заносився на високу політику. Він взяв собі ближчою метою встановити в краю спокій і лад, зруйнований кривавим нападом більшовицьких банд, чого йому в значній мірі й пощастило досягти.

Тепер на черзі робота для уряду Української Держави. Першим його кроком мусять бути відсування усіх перешкод для транспорту та зносин з Кримом, що можна доконати простим телеграфним наказом. Далі необхідно витворити такий план об'єднання з Кримом, щоб останній міг без шкоди для себе з цілком дружнім почуттям перейнятися українською орієнтацією.

В Криму найдужче бояться силованої українізації краю. Наш уряд повинен рішуче заявити, що він – ворог всякого насильства. Тих, хто жив під кормигою самодержавства, не здивуєш жодним насильством. Доброзичливість і дружне почуття хай будуть ґрунтом діяльності українського уряду в Криму. Кримській людності повинна належати власна воля у вирішенні її місцевих справ. Єдина українізація, яку ми вважаємо можливою і корисною – це культурна праця та якомога більша допомога громадській діяльності серед різноплеменною людності Криму.

НЕВІДОМІ КУТОЧКИ

ФОТО ЗВІСФІРАХ ДЖЕБЕЛ

445 МЕТРІВ НАД РІВНЕМ САМОТНОСТІ

Є забуті Богом і людьми місця, які передають хід історії краще, ніж багатотомні підручники. Велике криється в дрібницях. Для мене таким місцем стало село Лакі в Бахчисарайському районі, яке вже давно не позначають на мапі.

РОЗА КРИМСЬКА

Серед сивих кам'яних вершин і випаленої сонцем землі стоїть білосніжний храм. Його бані у візантійському стилі не зачіпають верхівками хмари, але велич храму проявляється в іншому: він бачив багато і вистояв, незважаючи навіть на всі негаразди ХХ ст. Навколо храму майже нічого немає, крім кількох монастирських споруд і залишків давнього кладовища.

Ці місця пам'ятають велике переселення народів, хліборобський плуг і важкі грона винограду. Цю землю намагалися засипати попелом і залити кров'ю. Лакі – не просто грецьке село з давньою історією. Це символ складних взаємин Криму і сусідньої держави, котра постійно втручається у внутрішнє життя півострова.

Селище Лакі засноване в VI-VII ст. н. е. і перебувало в складі князівства Феодоро. Грецьке населення Лакі сповідувало православ'я, і в околицях села археологами знайдені залишки більше

десятьох церков. Протягом тисячоліття тут жили і працювали, молились і вмирали, вірили в рай на землі.

Однак ідилію було зруйновано. Вперше це відбулося 1778 року, коли з Криму виселили 31 тисячу православних (греків, грузинів, валахів). Село Лакі спорожніло – звідси поїхало 412 осіб, з яких шестеро – священники. Але проблему вирішили доволі швидко: замість греків, чий пращур жили в Криму багато століть поспіль, російський граф Олексій Орлов привіз до села грецьких офіцерів із загону Стефана Мавромихалі. Внаслідок «заміщен-

ня» Лакі зберегло статус «грецького села».

1904 року в Лакі побудовано церкву св. Євангеліста Луки, а в 1914 навіть діяла земська школа. Та ХХ ст. стало вирішальним для Лакі: 1942 року нацисти повністю знищили село вогнем. У якості покарання за допомогу партизанам гітлерівці розстріляли 16 мирних жителів, а решту висіли в район Біюк-Онлара. Але церкву не вдалося зрівняти із землею.

У квітні 1944 року село звільнили, і місцеві жителі потроху почали повертатися на попелище. І знову доля зіграла злий жарт

із мешканцями Лакі: 27 червня того ж року кримських греків депортували в Середню Азію і на Урал. А вже 12 серпня було прийнято постанову про розселення колгоспників по спорожнілих селах Кримської області. І дуже скоро до Лакі приїхали родини із Орловської і Брянської областей. У 1948 році село перейменовано на Горянку. А вже у 1960 році село зникає із довідника адміністративно-територіального поділу Кримської області – нових ледачих мешканців ця земля зі своєрідним гірським кліматом не прийняла.

Сьогодні від села нічого не лишилося. Єдиною згадкою про Лакі залишається чоловічий монастир св. євангеліста і апостола Луки, родзинкою якого є згадана вище білосніжна церква. Храм реставрований грецькою громадою Криму. Тут завжди можна когось знайти: настоятеля, монахів, послушників. Вони живуть поруч із храмом, доглядають за парафією і радо приймають гостей – мандрівників і паломників.

Дістатися до монастиря доволі непросто, але цілком реально. У напрямку села Верхоріччя ходить автобус від Бахчисарая, ко-

трим треба проїхати повз село Баштанівка і вийти на розпутьті, а потім повернути праворуч до вказівника «Лакі 8 км». Далі на вас чекає підйом. Цей шлях можна або проїхати на всюдиході, або пройти пішки, адже дорога ґрунтова. Але результат того вартий: ви опиняєтесь на висоті 445 метрів над рівнем моря, в оточенні гірського повітря і спогадів минулих століть. Незважаючи на трагічні події, це місце надзвичайної сили. У ньому, здається, якраз і криється сутність півострова – бути домом для багатьох і лишатися самотнім.

ІДЕЯ І ЧИН ГАЛИНИ ГОРДАСЕВИЧ

Поетеса Галина Гордасевич (1935-2001) родом з Кременця, донька священника, капелана УПА Леоніда Гордасевича, а відтак – член сім'ї «ворога народу»; хоча насправді і вона, і її батько були віддані народу українському, а не «радянському». Пройшовши табори ГУЛАГу, лишаючись під забороною повертатися на Західну Україну, Галина Гордасевич прожила яскраве і нелегке життя на Східній Україні, була організатором і «Просвіти», і Народного Руху в Донецьку, найбільш зросійщеному регіоні держави. Можливо, тому їй близька була доля і боротьба українців Криму – від народження «Кримської світлиці» і до кінця земного шляху пан Галина була дописувачкою нашої газети. Сьогодні ми пропонуємо вам її вірші.

ПАМ'ЯТІ ОЛЕГА ОЛЬЖИЧА

Що лишилось від тих поколінь,
Які жили до нас?
Черепки, порох і тлінь –
Усе перемелює час.
Що лишилось від їх журби,
Їх радощів, їх болінь?
Намело піщані горби,
Під піском – тлінь.
Для чого народжені ми –
Ясні очі, крицеві серця?
Ми сонце виводимо з тьми,
А шлях – без кінця.
Десь впадеш, невідомий, в бою,
Та для смутку немає причин,
Бо значили дорогу твою
Ідея і Чин.

КРИМСЬКІ ВРАЖЕННЯ

На мисі Плако буду гірко плакати,
Що от – життя не вийшло, те да се...
І раптом перлами розшите плаття
Мені на берег хвиля принесе.
І враз запахне гірко так і солодко,
І я почую стільки голосів,
І скаже ялівець: – Ну, – як не соромно!
Я тут із незапам'ятних часів
Дивлюсь на птахів,
що вертають з вірию,
Коли весною
розпрозорюється синь,
І все чекаю, що у мене визріє

МАЙСТЕРНЯ СЛОВА

ФОТО ВІКТОРИЯ ДЖЕРЕЛ

Оранжевий, мов сонце,
апельсин.
А тут лиш ягоди. Дрібні. Зелені.
Ну, хоч ти плач! Та я не маю зла.
Кому ти заздриш? Може, тій:
Олені,
Що через неї Троя спалена була?
О, та уміла голови кружити!
Та це ж не всім.
Ану примір-но плаття
І усміхнись.
Бо якось треба жити.
А іноді... А іноді й поплакати.

ЗУСТРІЧ З МОРЕМ

Я йшла на поклик моря
По вуличках покручених,
Я йшла на поклик моря,
Як за оленем пес,
А море утікало
Оленем неприрученим
А море маскувалося
Під мирну синь небес.
І щоб уже до решти
Мене заморочити,
Воно схопило сонце
Й сховало в глибині.
Медузи пропливали,
Немов метеорити,
І срібні риби місяців
Плескалися при дні.
Я йшла така зворушена,

Збентежена, розгублена,
Що сталося зі мною –
Зрозуміти не могла.
Це хмари, а чи хвилі я
Долонями голубила?
Чи я брела у морі?
Чи в небі я пливла?

***

Простою на березі день, і два,
і три.
Пролетять над морем голубі вітри.
Котить море хвилі синьо-золоті,
Та далеко від землі
Ходять морем кораблі,
Ходять морем кораблі,
Все не ті...

***

В Пущі-Водиці каштани
збираю –
Смагляві хлібини, спечені літом.
Слідкую в небі пташину зграю,
Яка збирається відлетіти.
Сонячні плями на жовтому
листі.
В серці і в світі сонячна осінь.
І пісня, яку тут співав колись
ти,
Мені здається, відлунює й
досі.
Чую: лунає то тихше,
то дужче,

В шерхоті листя, в гомоні птиці,
На ближній галяві,
в віддаленій пущі,
В Пущі-Водиці, в Пущі-Водиці.

***

Межи мною і вільним світом
Були дрони, в п'ять рядів
натягнені,
І з вишок, суворо і непривітно,
Дивились хлопці, в форму
одягнені.
Та якби до мене з'явилась фея,
Що може виконати прохання
кожне,
Я б не стала просити в неї
Забрати в мене життя
тривожне.
Я б не схотіла прожити по-
іншому
Жодного дня, ані жодної хвилі.
Всі мої дні, у минулому лишені,
Шрами у серці моїм
залишили.
Тільки ж, якби не минуло,
не пройдене,
Не було б і мене, а була якась
інша.
Я бережу свої згадки, мов
ордени.
Від себе відмовитись – зрада
найгірша.
Я знаю: майбутнє в нас буде
погоже,

Неправда і зло відійдуть
у минуле.
Тільки забути його я не можу,
Не вимагайте, щоб я все
забула.

МОЛИТВА

Ангеле Божий, хоронителю мій!
Бережи мене і вночі, і вдень,
Коли сонце пече і коли
сніговий,
Від хижих звірів і злих людей.
Ангеле Божий, Хоронителю мій!
Коли горе чорний день
принесе,
Коли сльози пекучі
підступлять до вій,
Дай мені силу знести усе.
Ангеле Божий, хоронителю мій!
Над тобою небо таке ж
голубе!
Коли в серці моїм за
гніздиться змія,
Дай мені силу здолати себе.

РЯДОК З ЛІТОПІСУ

В той рік не було на Русі
Ні мору, ні гладу,
І домовилися князі всі
Хоч до якогось ладу.
І коли йшли вороги здаля,
То в дорозі пристали,
І мирна була земля,
І отроки підросли.
І гарно було молодим
У весільній одежі.
І коли в небо здіймався дим,
То від вогнища – не від пожежі.
І вчасно повіяв сівац,
І аблуна квітувала,
І мати спекла калач –
Родину нагодувала.
І радісно їй було:
З муки ж бо, а не з полови.
А муж як сівав в сідло,
То хіба що на лови.
І знак біди не звисав
З темного неба нічного.
І чернець в манускрипт
записав:
«Сей год не було нічого».

У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ «КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ»

І БАР, І МАДАГАСКАР

Його біографія неймовірна і становить перелік країн, вироки і посад (від каторжанина до короля); вона нагадує радше пригодницьку кінострічку, ніж опис земного шляху людини. Син словака, подільський шляхтич, французький дипломат, австрійський граф, угорський гусар, американський шахіст, письменник, губернатор, король – і все це одна людина. Про Моріца Бенювського та яким чином він пов'язаний з Кримом – читайте у наступному випуску.

ГАЗЕТА «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ»

Всеукраїнська літературно-публіцистична та мистецька газета
Виходить із 31 грудня 1992 року
Свідоцтво про реєстрацію КВ №12042-913ПР від 30.11.2006 р.

Засновники

Міністерство культури України
Всеукраїнське товариство
«Просвіта» імені Тараса Шевченка
ДП «Національне газетно-журнальне видавництво»

Адреса редакції
03040, м. Київ,
вул. Васильківська, 1;
тел.: +38 (044) 498-23-65

Видавець

Національне
газетно-журнальне
видавництво
Генеральний директор
Андрій ШЕКУН

Головний редактор
Віктор Мерджинський

Дизайн та верстка
Марк Канарський,
Оксана Кочергіна

Поліграфічний комбінат
ТОВ «Типографія «Від "А" до "Я"»
м. Київ, вул. Колекторна, 38/40
тел.: (044) 563-18-04, 562-28-51
Розповсюдження і реклама
тел.: +38 (044) 498-23-64

Редакція не завжди поділяє
думки авторів публікацій,
відповідальність за достовірність
фактів несуть автори.
Рукописи не рецензуються
і не повертаються.
Редакція залишає за собою
право скорочувати публікації
і виправляти мову.
Зміст газети поширюється
на умовах ліцензії CC BY 3.0,
якщо відсутні інші вказівки.

Передплата на газету

Передплатна ціна на 2018 р.:
на 6 місяців – 153,56 грн.
на рік – 304,52 грн.

У передплатній ціні враховано
вартість доставки до вашої
поштової скриньки і вартість
оформлення абонемента.

Передплатний індекс
90269

Наклад 1000 прим.
Ціна договірною

39

940020

820157

4

